

УДК 81(07)+342.9

Рибіна Н. В.*

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ ПРОСТОРИ (НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ)

Статтю присвячено різним підходам до формування мовної компетентності в умовах поліетнічного простору та культурного різноманіття. Автором наголошується на особливій ролі комунікативних навчальних дисциплін у сучасній освітній діяльності. Метою статті є аналіз специфіки оволодіння елементами мовної компетентності через вивчення процесу викладання іноземних мов. Особлива увага надається культурологічному підходу до процесу викладання іноземних мов. Автор наголошує на необхідності культурологічної спрямованості цього процесу та робить висновок, що серед усіх функцій мовної компетенції інтеркультурна заслуговує на особливу увагу.

Ключові слова: мовна компетентність, поліетнічний простір, культурна ідентичність, комунікативна культура, соціокультурні особливості.

Сучасне суспільство характеризується відкритістю до зовнішнього світу. Все більше розширюються межі спілкування з представниками інших держав у сфері як професійної, так і духовної діяльності. У зв'язку з цим спостерігається тенденція висунення комунікативних навчальних дисциплін, зокрема й іноземних мов, на одне з провідних місць. Останнім часом особливо гостро стоїть питання розроблення полікультурної освіти для формування у студентів гармонійної ідентичності, що включає етнічну, регіональну та загальнолюдську складову. У зв'язку з тим, що на сьогоднішньому етапі розвитку сфери освітніх послуг групи студентів стали неоднорідними за своїм національним складом, розвиток культурологічної компетентності виходить на одне з перших місць. Зважаючи на це, метою нашого дослідження є аналіз специфіки оволодіння елементами мовної та культурологічної компетентності шляхом вивчення процесу викладання іноземних мов.

Становлення мовної компетентності відбувається у взаємодії та гармонізації компетенцій – пізнавальної, самовдосконалення, соціальної взаємодії, інформаційно-технологічної, спілкування [8, с. 116]. У багатонаціональних групах студентів рівень загальнокультурної компетенції викладача зростає. Варто розглядати компетентність як інтегративну, професійно значущу якість особистості педагога, що забезпечує єдність його загальної, педагогічної та комунікативної культури. Останнім часом під час вибору методологічних підходів до аналізу потенціалу освітнього процесу можна простежити тенденцію до об'єднання кількох принципів у рамках одного підходу, які допомагають повніше виявити закономірності та взаємозв'язки досліджуваного процесу або явища.

У сучасній методичній науці виділяють безліч підходів до розвитку мовної компетентності [1; 4; 6]. Системно-структурний підхід визнається більшістю науковців як підхід, який дозволяє розглядати мовну компетенцію у формі системи, визначати її склад, функції, властивості. З позиції цього підходу ми можемо розглядати мовну компетентність як відкриту систему, яка здатна до самоорганізації. Відомо, що до її складу входять: лінгвістична компетентність, яка містить у свою чергу сукупність мовних знань людини; мовна компетентність, що становить собою мовну систему в дії, яка забезпечує використання певного набору мовних засобів; соціокультурна компетенція, що передбачає володіння мовним етикетом і мовною поведінкою; комунікативна компетенція, яка полягає в здатності й готовності студента здійснювати міжкультурне спілкування, діалог культур за допомогою іноземної мови; психолого-педагогічна компетенція, яку розглядають як особливий психічний стан викладача

© Рибіна Н. В.

виконувати професійні функції (зокрема всі якості педагога, які забезпечують високий результат професійної діяльності) [3, с. 77].

Логічно зробити висновок, що дослідження мовної компетентності як системи передбачає взаємодію кількох компонентів. Насамперед це когнітивний і операційний діяльнісний компоненти. А якщо ми говоримо про мовну компетенцію як особистісну характеристику, не можна забувати про мотиваційно-ціннісний і рефлексивно-оцінний компоненти. У групах студентів, де налічується до п'яти різних національностей, усе більшої актуальності набуває інтеркультурна функція мовної компетенції. Цю функцію спрямовано на включення студентів до міжкультурної комунікації не лише з викладачем чи носієм іноземної мови, а й між собою.

Зважаючи на викладене вище, метою статті є аналіз специфіки оволодіння елементами мовної компетентності через вивчення процесу викладання іноземних мов у поліетнічному просторі.

У процесі навчання студенти в таких групах не тільки вивчають англійську мову як іноземну – вони вивчають соціокультурні особливості своїх однокурсників. Вивчення предмета відбувається з урахуванням соціокультурних особливостей сучасного полікультурного світу, який передбачає культурну взаємодію, адекватне взаєморозуміння й духовне взаємозбагачення представників різних лінгвокультурних спільнот. Вивчаючи мову не тільки як засіб спілкування, а й як засіб відображення культури, психології та менталітету нації, студенти отримують можливість краще пізнати і свою власну мову, культуру своєї країни, встановити взаємозв'язки з культурами різних країн. На заняттях доцільно застосовувати інтенсивні навчальні технології, які дають можливість імітувати ситуації інтеркультурного спілкування, а також завдання пізнавального характеру, що ілюструють культурне життя і традиції тих країн, з яких прибули студенти навчатися до України.

Інформаційна функція покликана розширювати соціокультурний простір, що включає в себе володіння способами пошуку, аналізу, вибору потрібної інформації, необхідної для мовної діяльності, комунікативної поведінки. З інформаційною функцією тісно пов'язана когнітивна та інтерпретаційна функції. Інтерпретаційна функція мовної компетентності необхідна для розуміння співрозмовника, партнера по комунікації. Різні засоби комунікації не тільки можуть відображати події навколишньої дійсності, а й тлумачать їх відповідно до системи цінностей і орієнтації особистості. Не можна забувати про інтегративну функції. Вона допомагає об'єднати знання, уміння, способи навчально-пізнавальної діяльності з різних дисциплін у цілісну систему, яка розширює межі тільки однієї дисципліни «Іноземна мова». Інтеграційна функція покликана розвинути здібності студента до саморозуміння, саморегуляції, самореалізації, уміння використовувати накопичений потенціал у професійній діяльності.

У методичній літературі часто говориться про так званий компетентнісний підхід [5, с. 324]. Відповідно до цього підходу інформативність не висувається на перше місце, першорядним є вміння вирішувати проблеми в різних життєвих ситуаціях. Цінність і самоцінність знань при цьому не знижується за такого підходу. Його сутність полягає у зміні відносин до знань та шляхів їх опанування. У працях сучасних культурологів і методистів можна знайти перелік характеристик компетентнісного підходу. Це насамперед пріоритетна орієнтація на цілі, а саме: здатність до навчання, самовизначення, самоактуалізації, соціалізації та розвитку індивідуальності [5, с. 323-324].

Доцільно також відзначити, як уже згадувалося вище, зростає роль культурологічного підходу. Він дозволяє розглядати мовну компетентність як невід'ємний елемент культури особистості і студента, і викладача [2, с. 22]. Цей підхід

забезпечує реалізацію принципу культуровідповідності виховання. У сучасних освітніх умовах культурологічний підхід набирає обертів. В українському багатонаціональному суспільстві спостерігається зростання культурного різноманіття, боротьба різних соціальних груп за свої права, визнання, національно-культурне та релігійне відродження. З одного боку, здійснюється політика визнання цінностей усе більшої кількості соціальних груп і особистісних свобод, розробляються програми з реадаптації співвітчизників з-за кордону, Криму та Донбасу, адаптації переселенців і мігрантів, здійснюється боротьба з дискримінацією і виявом націоналізму. З іншого боку, зростання культурного різноманіття породжує ксенофобію, стратифікацію за релігійними і етномовними принципами, прагнення «корінних» громадян дистанціюватися від переселенців та іммігрантів. Зберігаються факти міжкультурно зумовлених конфліктів серед студентів і учнів у різних педагогічних системах. Посилення уваги до проблем культури, до використання культурологічного підходу в різних галузях науки, зокрема й освіти, зумовлено низкою об'єктивних чинників: осмислення феномену культури як явища, що пронизує всі сфери соціального буття, процес полілогу світових і локальних культур, становлення гуманістичної парадигми як домінуючого соціокультурного аспекту. Сучасна освіта має виховувати людину, готову і здатну зберігати, відроджувати й розвивати культуру як середовище та як цілісне явище. Культурологічний підхід до утворення передбачає цілеспрямоване виявлення відображеної в змісті освіти та накопиченої в суспільстві культури.

Такий підхід до конструювання змісту освіти сприяє, по-перше, вивченню культурно-історичних традицій, моральному, емоційному розвитку студентів у контексті взаємозв'язку загальнолюдської та національних культур; по-друге, формуванню у студентів розуміння різноманіття і взаємовпливу культур, необхідності переходу до діалогу культур; по-третє, засвоєнню цінностей, поглядів, норм поведінки представників інших культур, вихованню поваги до прав людини, толерантного ставлення до культур і духовних цінностей різних народів, етносів, націй.

Часто можна спостерігати в студентських аудиторіях, що в процесі міжкультурної комунікації співрозмовники оперують енциклопедичними знаннями, які можна назвати універсальними, а іноді знаннями-регіоналізмами, тобто такими, якими володіє певний контингент людей, пов'язаних спільною історією і місцем проживання. Але існують ще й фонові знання. Необхідність посилення культурологічної спрямованості навчання іноземної мови в немовному вузі зумовлена декількома чинниками. Насамперед мова йде про те, що сучасний студент недостатньо підготовлений до професійно-культурного самовираження в іншомовному середовищі. Слід також пам'ятати, що ми не просто готуємо фахівця, що володіє іноземною мовою, а мовну особистість, яка володіє арсеналом комунікативних можливостей. Окрім того сучасному викладачеві, який працює в багатонаціональних групах, слід визначити сучасний формат взаємодії зі студентами з метою розвитку не тільки мовних, а й особистісних якостей учнів. Так, сучасна освіта перебуває в процесі пошуку науково обґрунтованих шляхів формування культури міжнаціонального спілкування, готовності і здатності студентів до продуктивної міжкультурної взаємодії, інтеграції іноземних студентів у нові соціокультурні умови засобами освіти.

Таким чином, з-поміж різних підходів до формування мовних компетенцій у сучасних студентів найбільш цікавими нам уявляється культурологічний підхід, а серед функцій мовної компетенції на особливу увагу заслуговує інтеркультурна. Культурологічний підхід до вивчення іноземної мови та формування іншомовної соціокультурної компетенції сприяє формуванню глобального мислення студентів та створює інтелектуальну базу для їхньої майбутньої професійної діяльності. Такий підхід створює умови для зосередження уваги студентів на загальнолюдських цінностях,

сприяє зростанню інтересу до чужої культури і мови та подоланню культуроцентризму. Зважаючи на це, у перспективі процес вивчення та компонування будь-якого навчального матеріалу має розглядатися з точки зору його культурологічного компонента та впливу на формування у студента готовності до взаєморозуміння, налаштованості на співпрацю, позбавлення негативних стереотипів у сприйнятті представників інших культур. Виходячи зі зростаючої ролі англійської мови зокрема як засобу міжкультурного спілкування, перспективним також убачається дослідження інтерференції з урахуванням етноспецифічного та лінгвокультурологічного аспектів.

Література:

1. Бартель В. В. Роль инновационных методов в обучении иностранным языкам в условиях роста культурного многообразия / В. В. Бартель // Язык и мир изучаемого языка : сборник научных статей. – Выпуск 5. – Саратов, 2014. – С. 185-188.
2. Ільчишин Н. М. Культурологічний підхід до вивчення іноземної мови / Н. М. Ільчишин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики. – 2007. – № 586. – С. 20-24.
3. Костюкова Т. А. Развитие иноязычной коммуникативной компетентности студентов неязыковых вузов : монография / Т. А. Костюкова, А. Л. Морозова. – Томск : Изд-во Том. политех. ун-та, 2011. – 119 с.
4. Рибіна Н. В. Особливості англійського мовлення українських білінгвів / Н. В. Рибіна, Н. Є. Кошіль // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія». – Вип. 25.– 2012. – С. 174-181.
5. Телигасова С. С. Методологические основы исследования формирования языковой компетентности студентов / С. С. Телигасова // Диалог культур – Культура диалога : материалы научно-практической конференции (3-7 сентября 2007). – Кострома, 2007. – С. 321-326.
6. Hadley A. Teaching Language Cultural in Context / A. Hadley . – Boston : Heinle and Heinle Publishers, 1993. – 532 p.
7. Haycraft J. On introduction to English language teaching / J. Haycraft. – London : Longman Group, 1998. – 265 p.
8. Johnson K. Communication in the Classroom / K. Johnson, K. Morrow. – London : Longman Group, 2002. – 140 p.
9. Widdowson G. Teaching language as Communication / G. Widdowson. – Oxford: Oxford University Press, 1990. – 168 p.

Рыбина Н. В.

СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ ЯЗЫКОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ПОЛИЭТНИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ (НА ПРИМЕРЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА)

Статья посвящена различным подходам к формированию языковой компетентности в условиях полиэтнического пространства и культурного разнообразия. Автором отмечается особая роль коммуникативных учебных дисциплин в современной образовательной деятельности. Целью статьи является анализ специфики освоения элементов языковой компетентности путем изучения процесса преподавания иностранных языков. Особое внимание уделяется культурологическому подходу к процессу обучения иностранным языкам. Автор подчеркивает необходимость культурологической направленности этого процесса и делает вывод, что среди всех функций языковой компетенции интеркультурная заслуживает особого внимания.

Ключевые слова: языковая компетентность, полиэтническое пространство, культурная идентичность, коммуникативная культура, социокультурные особенности.

Rybina N. V.

SPECIFICITY OF THE LANGUAGE COMPETENCE FORMATION IN MULTI-ETHNIC SPACE
(BASED ON THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE)

This article is devoted to various approaches to the formation of linguistic competence in terms of multiethnic space and cultural diversity. The aim of the scientific work is to analyze the specific capture of language competence elements by teaching foreign languages. Particular attention is paid to the cultural approach of foreign languages studying. It has been underlined that modern education is in the process of finding scientifically based ways of creating the culture of international communication, willingness and ability of students for productive intercultural interaction and integration of foreign students in the new social cultural conditions by means of education. Contemporary education is designed to form person's desire and ability to preserve, revive and develop culture as the environment and a unique phenomenon. The author emphasizes the special role of communicative disciplines in the modern educational sphere. It has been also underlined that recently, the problem of particularly acute development of multicultural education for students is rather actual as it is necessary to form a coherent identity, taking into account its ethnic, regional and human components. It is also pointed out that integrative competence of a teacher, his professionally significant qualities must ensure the unity of his own educational and communicative culture. The author stresses the need for cultural orientation of the educational process in general and concludes that among all of the functions of language competence, intercultural one deserves our special attention as the only one which helps us to exchange knowledge and experience..

Keywords: language competence, multiethnic space, cultural identity, communicative culture, social cultural features.

УДК 372.881.111.1:37.02

Сімкова І. О.*

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ-ФІЛОЛОГІВ
УСНОГО ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ В НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ СФЕРІ

У статті розглянуто реалізацію методики навчання майбутніх бакалаврів-філологів усного двостороннього перекладу. Подано аналітичний огляд розроблених комплексів вправ для реалізації принципів методики навчання усного перекладу з аркуша. Охарактеризовано предметний зміст спеціального курсу для навчання усного двостороннього перекладу, а саме усного перекладу з аркуша. Коротко описано модель організації навчання усного перекладу з аркуша на рівні бакалавра. Визначено результати навчання, які майбутні бакалаври-філологи мають продемонструвати після засвоєння програми спеціального курсу, спираючись на знання, навички і вміння фахової компетентності перекладача.

Ключові слова: комплекс вправ, методика навчання перекладу, майбутні бакалаври-філологи, модель навчання, усний переклад з аркуша.

Реалізація методики навчання майбутніх бакалаврів-філологів усного двостороннього перекладу передбачає укладання програми спеціального курсу «Усний двосторонній переклад. Усний переклад з аркуша (УПА)», аналітичний огляд предметного змісту розроблених комплексів вправ для реалізації принципів методики навчання усного перекладу з аркуша і створення моделі організації навчання усного перекладу з аркуша на рівні бакалавра.

Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних фахівців показав, що питання реалізації методики навчання майбутніх бакалаврів-філологів усного двостороннього перекладу, метою якої є формування фахової компетентності майбутніх перекладачів, на разі, активно розробляються (Н. М. Гавриленко, Л. М. Черноватий, А. Clifford, E. Davitti,

© Сімкова І. О.